

Η δυναμική της παγκοσμιοποίησης και οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα – ή όταν δεν πέφτεις έξω

17 Μαρτίου 2019, report247.gr

Ένα από τα πιο ευχάριστα πράγματα για έναν αναλυτή-συγγραφέα είναι να διαπιστώνει πως το πέρασμα του χρόνου δείχνει να δικαιώνει τις προηγούμενες προσεγγίσεις και τις προβλέψεις του. Ιδού λοιπόν τι έγγραφα 13 χρόνια πιο πριν στο βιβλίο μου *Η δυναμική της παγκοσμιοποίησης και οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα*:⁶

«Στην πραγματικότητα, η μελέτη του αναπτυξιακού φαινομένου, σε κάθε κλίμακά του, μέσα στην παγκοσμιοποίηση δεν επιτρέπει πλέον τις πρόχειρες απλουστεύσεις, τις ανιστορικές γενικεύσεις και τον μηχανιστικό/αποσπασματικό τρόπο θεώρησής του: τελικά, η θεωρία της ανάπτυξης δεν μπορεί να παραμένει, πλέον, ένας χώρος εκλεκτικής άθροισης επισημονικών εξειδικεύσεων. Αυτό τουλάχιστον στον βαθμό

6. Βλάδος, Χ., *Η δυναμική της παγκοσμιοποίησης και οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2006.

που διεκδικούμε ειλικρινά τη σύσταση μιας αξιόπιστης ερμηνευτικής και προβλεπτικής θεωρητικής προσέγγισης του φαινομένου της ανάπτυξης. Παράλληλα, η αξιόπιστη μελέτη της αναπτυξιακής διαδικασίας στην παρούσα φάση της παγκοσμιοποίησης αποκλείει όλες τις εθνοκεντρικές αναλυτικές ευκολίες. Και η εποχή των εύκολων αναπτυξιακών “συνταγών” κρατικιστικού τύπου φαίνεται πως έχει περάσει ανεπιστρεπτή, δεδομένου βέβαια ότι ποτέ και πουθενά δεν κατάφερε να επιδείξει στην πράξη βιώσιμα μακροπρόθεσμα αναπτυξιακά αποτελέσματα.

»Ακόμη περισσότερο, η ίδια η διαδικασία της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης μέσα στην παγκοσμιοποίηση φαίνεται να διατηρεί –για να μην πούμε πως οξύνει ακατάπαυστα– τη συνήθειά της να εκπλήσσει και να ανατρέπει τις εύκολες βε-

βαιότητες και τις άκαμπτες δογματικές κοινοτυπίες. Ανατοποθετεί, στην ουσία, ριζικά την έννοια της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης.

“...Ακόμα περισσότερο, η ίδια η διαδικασία της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης μέσα στην παγκοσμιοποίηση φαίνεται να διατηρεί –για να μην πούμε πως οξύνει ακατάπαυστα– τη συνήθειά της να εκπλήσσει και να ανατρέπει τις εύκολες βεβαιότητες και τις άκαμπτες δογματικές κοινοτυπίες. Ανατοποθετεί, στην ουσία, ριζικά την έννοια της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης...”

»Δεν υπάρχει, λοιπόν, πλέον χώρος για εύκολες υπεκφυγές και μονοδιάστατη αναπτυξιακή οπτική τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο, για κανέναν. Κατ’ αυτόν τον τρόπο, ωριμάζει η κατανόηση πως η αναπτυξιακή εξέλιξη καθενός ενταγμένου κοινωνικοοικονομικού συστήματος στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης δεν μπορεί να εξετάζεται έγκυρα, παρά ως μια διαλεκτική-εξελικτική (στην ουσία, λοι-

πόν, βαθιά αντιφατική, συγκρουσιακή και συνθετική) διαδικασία. Και έτσι η ένταξη κάθε επιμέρους κοινωνικοοικονομικού συστήματος στην παγκοσμιοποίηση φαίνεται πως μπορεί να γίνει στην πράξη αξιόπιστα αντιληπτή μονάχα:

- Διαμέσου της ενότητας και της αντιπαράθεσης των ιστορικά συγκεκριμένων αντιθετικών κοινωνικοοικονομικών δυναμικών που τον συνθέτουν,
- Διαμέσου του μετασχηματισμού των ποσοτικών συσσωρεύσεων σε ποιοτικές αλλαγές για όλους τους αλληλοσυνδεμένους φορείς και χώρους δράσης στο εσωτερικό του,
- Διαμέσου της συνεχούς μεταμόρφωσης των κοινωνικοοικονομικών διαστάσεων του, μέσα στη λογική της αδιάλειπτης “άρνησης της άρνησης” των δομικών δεδομένων του.

»Κατά συνέπεια, μια πλήρης και πραγματικά διαυγής κοινωνικοοικονομική προσέγγιση του αναπτυξιακού φαινομένου μέσα στην παγκοσμιοποίηση δεν μπορεί παρά να εδράζεται πάντοτε σε μια ξεκάθαρη εξελικτική κατανόηση του ιδιαίτερου ιστορικού χαρακτήρα του: η ζωντανή Ιστορία βρίσκεται πάντοτε στα σπλάχνα του αναπτυξιακού μέλλοντος κάθε επιχείρησης, κάθε τόπου, κάθε κλάδου οικονομικής δραστηριότητας.

»Με βάση μια τέτοια εξελικτική οπτική μπορεί, επίσης, να γίνει κατανοητό πως τίποτα δεν είναι στατικό ή και για πάντα προδιαγεγραμμένο σε αναπτυξιακούς όρους για τα επιμέρους τοπικά, εθνικά και περιφερειακά συστήματα, τα οποία δεν παύουν να διαπλέκονται όλο και ισχυρότερα στη φάση της παγκοσμιοποίησης. Και επίσης, πως είναι το λιγότερο αφελές να αντιλαμβάνεται σήμερα κάποιος την ένταξη στην παγκοσμιοποίηση ως κάτι το ουδέτερο, το σειριακό και το εκ φύσεως διαιωνίζον με προϋπάρχουσες αναπτυξιακές ισορροπίες:

πως η παγκοσμιοποίηση είναι, δηλαδή, δήθεν κάτι το συντηρητικό, στην ουσία του όρου.

»Και για όλους αυτούς του λόγου, ακριβώς, η παγκοσμιοποίηση δεν έχει –δεν μπορεί να έχει– και εύκολα προδιαγεγραμμένους νικητές και ηττημένους: απλά γιατί οι βαθύτεροι δομικοί κανόνες της δεν μπορούν παρά να αλλάζουν διαρκώς κατά τη διάρκεια της εξελικτικής άρθρωσής της και καθώς ο κόσμος μας προοδευτικά ενοποιείται “υπογείως” στις βαθύτερες κοινωνικοοικονομικές δομές και διαστάσεις του, φθίνοντας έτσι αναπότρεπτα τη “στεγανότητα” των εθνικών συνόρων και τον “διεθνή” χαρακτήρα των πλανητικών αλληλεπιδράσεων.

»Κατ’ αυτόν τον τρόπο, κάθε αναπτυξιακή θεώρηση που θέλει να διατηρήσει την εγκυρότητά της οφείλει πλέον να περάσει από τη μοιρολατρία, τη χονδροειδή γενίκευση ή και τον καθησυχασμό σε μια συνθετικά ενεργό κατάσταση ολοκληρωμένης και δυναμικά συσχετιστικής κατανόησης. Οφείλει να περάσει, πλέον, από μια άκαμπτη εστίαση στις αναπτυξιακές ποσότητες, στις αναπτυξιακές δομές και ποιότητες, από μια μηχανιστική προσέγγιση της ανάπτυξης σε μια οργανική-συστημική αντίληψή της. Πρέπει, τελικά, να περάσει από μια τυπολατρική λογική σε μια θεώρηση βαθιά διαλεκτική.

»Σε ένα τέτοιο νέο πλαίσιο κατανόησης της αναπτυξιακής δυναμικής η παραγωγή και η αναπαραγωγή, η διατήρηση και η συνεχής τόνωση της ανταγωνιστικότητας των φορέων και των κοινωνικοοικονομικών χώρων δράσης στην παγκοσμιοποίηση αποκτά κρίσιμη σημασία. Χωρίς την αποτελεσματική και διαρκή παραγωγή/αναπαραγωγή της ανταγωνιστικότητάς του, κανένας φορέας δράσης και κανένα κοινωνικοοικονομικό σύστημα σε συνολικούς όρους δεν μπορεί, εντέλει, να

αναπτυχθεί στην παγκοσμιοποίηση. Χωρίς ανταγωνιστικότητα δεν μπορεί να υπάρξει οποιαδήποτε ελπίδα ευρύτερης διατηρήσιμης κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης και στην Ελλάδα».

Δεν βρίσκω κάτι να διορθώσω ή να προσθέσω σήμερα. Τα χρόνια που πέρασαν, δυστυχώς, απέδειξαν πως αυτά τα γραπτά μου δεν εισακούστηκαν από όσους χάρασαν την αναπτυξιακή πολιτική στην Ελλάδα. Στην κρίση δεν ήρθαμε τελικά ούτε εξαιτίας μιας κακιάς συγκυρίας ούτε εξαιτίας μια «μοχθηρής συνωμοσίας». Φτάσαμε εδώ, και συνεχίζουμε να είμαστε παγιδευμένοι σε αυτή την κρίση ως κοινωνικοοικονομικό σύστημα, διότι συνεχίζουμε να αρνούμαστε να αντιληφθούμε το ζητούμενο της ανάπτυξης μέσα στην παγκοσμιοποίηση στις πραγματικές διαστάσεις και προϋποθέσεις του. Συνεχίζουμε να κλείνουμε τα μάτια απέναντι στην πραγματικότητα.

“...Στην κρίση δεν ήρθαμε τελικά ούτε εξαιτίας μιας κακιάς συγκυρίας ούτε εξαιτίας μια «μοχθηρής συνωμοσίας». Φτάσαμε εδώ, και συνεχίζουμε να είμαστε παγιδευμένοι σε αυτή την κρίση ως κοινωνικοοικονομικό σύστημα, διότι συνεχίζουμε να αρνούμαστε να αντιληφθούμε το ζητούμενο της ανάπτυξης μέσα στην παγκοσμιοποίηση στις πραγματικές διαστάσεις και προϋποθέσεις του...”

Τι είναι τελικά η ανταγωνιστικότητα;

17 Μαρτίου 2019, news4money.gr

Σε γενικούς όρους, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ανταγωνιστικότητα παραπέμπει απλώς στην ικανότητα του να μπορείς να προσφέρεις στις αγορές (τοπικές, εθνικές ή διεθνείς) προϊόντα και υπηρεσίες με τρόπο που να είναι και να παραμένει αποδοτικός μέσα στις μεταβαλλόμενες συνθήκες τις οποίες θέτει ο ανταγωνισμός. Να καταφέρνεις δηλαδή να πουλάς, να κερδοφορείς και να αναπτύσσεσαι μέσα σε συνθήκες παγκοσμιοποιούμενου ανταγωνισμού. Ένας τέτοιος ορισμός όντως δεν είναι λανθασμένος. Όμως στο εσωτερικό ενός τέτοιου υπερβολικά ανοιχτού ορισμού, συχνά πολλοί καταλαβαίνουν τελείως διαφορετικά πράγματα, και μάλιστα κάποιες φορές με έναν ισχυρά αποκλίνοντα τρόπο. Και έτσι πολλά κρίσιμα αναπτυξιακά ζητούμενα παραμένουν εντελώς ασαφή και σκιώδη.

Πρώτα από όλα, μια βασική διευκρίνιση: Άλλο πράγμα ο ανταγωνισμός και άλλο η ανταγωνιστικότητα. Συνθήκες ανταγωνισμού υφίστανται κάθε στιγμή όπου ανταγωνιζόμενα μέρη έρχονται σε σύγκρουση διεκδικώντας τη διατήρηση/αύξηση των ίδιων οφελών. Οι συνθήκες ανταγωνισμού

“...Ανταγωνιστικός, σε γενικούς όρους, είναι μονάχα αυτός που καταφέρνει να νικά, να επιβιώνει και να αναπτύσσεται μέσα στις συνθήκες ανταγωνισμού...”

ανιχνεύονται στην ουσία σε κάθε κατάσταση οικονομίας, δηλαδή στενότητας, και όπου οι ανάγκες υπερβαίνουν τα μέσα κάλυψής τους. Η ανταγωνιστικότητα αντίθετα δεν χαρακτηρίζει όλα τα μέρη που λειτουργούν σε συνθήκες ανταγωνισμού.

Ανταγωνιστικός, σε γενικούς όρους, είναι μονάχα αυτός που καταφέρνει να νικά, να επιβιώνει και να αναπτύσσεται μέσα στις συνθήκες ανταγωνισμού.

Στις μέρες μας δεν υφίσταται ένας μοναδικός και ενιαίος, γενικά αποδεκτός, ορισμός της ανταγωνιστικότητας. Συνήθως, οι προσεγγίσεις και οι ορισμοί της ανταγωνιστικότητας επιχειρούνται σε τρία επίπεδα:

1. Επίπεδο Εθνικής Οικονομίας (μακρο-επίπεδο)
2. Επίπεδο Επιχείρησης (μικρο-επίπεδο)
3. Επίπεδο Κλάδου Οικονομικής Δραστηριοποίησης (μεσο-επίπεδο)

Σε γενικούς όρους, η μακροοικονομική προσέγγιση αφορά τον ειδικό εκείνο τρόπο προσέγγισης των οικονομικών φαινομένων στη συνολική, αθροιστική οικονομική διάστασή τους. Αναφέρεται στη μελέτη των παραγόντων που προσδιορίζουν τις συνολικές ροές και τα μεγέθη του εξεταζόμενου οικονομικού συστήματος, όπως το επίπεδο απασχόλησης και τον πληθωρισμό, το επίπεδο απασχόλησης και την ανεργία, τη συνολική κατανάλωση και τις επενδύσεις κτλ. Συνοπτικά, μακροοικονομία είναι η μελέτη της οικονομίας ως συνόλου, συμπεριλαμβανομένων των φαινομένων του οικονομικού κύκλου και της μεγέθυνσης: Εστιάζει στο δάσος και όχι στο δέντρο.

Συγκεκριμένα, η ανταγωνιστικότητα σε επίπεδο έθνους-κράτους (μακρο-επίπεδο) παραπέμπει στην ικανότητα ενός εθνικού κοινωνικοοικονομικού σχηματισμού να βελτιώνει τα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη του σε συνθήκες διεθνούς/παγκόσμιου ανταγωνισμού. Σε μια τέτοιου τύπου προσέγγιση, η προσπάθεια αύξησης της ανταγωνιστικότητας ταυτίζεται με τη στρατηγική της χώρας για οικονομική ανάπτυξη.

Αντίθετα, η μικροοικονομική προσέγγιση αφορά μια ειδική προσέγγιση των οικονομικών προβλημάτων, η οποία εξαντλείται στην ανάλυση της συμπεριφοράς/δράσης των μονάδων που δρουν μέσα στην οικονομία (άτομο και επιχείρηση). αναφέρεται στη μελέτη των παραγόντων που προσδιορίζουν τις σχετικές τιμές των αγαθών και των συντελεστών παραγωγής εστιάζοντας στις επιμέρους σχετικές αγορές: Εστιάζει στο «δέντρο» και όχι στο «δάσος».

Σε αυτή την κατεύθυνση, η ανταγωνιστικότητα σε επίπεδο επιχείρησης (μικρο-επίπεδο) προσεγγίζεται ως η ικανότητα της επιχείρησης να παρουσιάζει καλύτερες επιδόσεις σε σχέση με τους ανταγωνιστές της (υψηλότερη παραγωγικότητα ή/και μεγαλύτερη αποδοτικότητα στη χρήση των κεφαλαίων της ή/ και μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς ή/και μεγαλύτερες πωλήσεις και κέρδη κτλ.).

Στις μέρες μας όμως, φαίνεται όλο και πιο επιβεβλημένο το γεφύρωμα μεταξύ της «μικρο-» και της «μακρο-» οπτικής και ανάλυσης. Όπως το διατύπωνε πολύ εύστοχα αρκετά χρόνια πιο πριν ο J. K. Galbraith: «Η διάκριση ανάμεσα σε μικροοικονομική και μακροοικονομική

“...Στις μέρες μας όμως, φαίνεται όλο και πιο επιβεβλημένο το γεφύρωμα μεταξύ της «μικρο-» και της «μακρο-» οπτικής και ανάλυσης...”

κή θα θολώσει και θα σβηστεί. Αυτή η διάκριση, η οποία θα θυμίσω ήταν το κληροδότημα του Keynes, μετέθεσε την ευθύνη για τη συνολική οικονομική επίδοση στο κράτος και στην κεντρική τράπεζα, αφήνοντας τον παραδοσιακό ρόλο της κλασικής αγοράς στους μεμονωμένους τομείς της οικονομίας. Τον πληθωρισμό και την ανεργία μελετούσε η μακροοικονομική. Αν κατόρθωνε να τα ελέγξει, τότε η μικροοικονομική επίδοση της αγοράς μπορούσε να αφεθεί στα καλούπια της κλασικής ορθοδοξίας. Η τμηματοποίηση της οικονομικής ανάμεσα σε μικρο-οικονομική και μακρο-οικονομική αποκρύπτει την πιο επίμονη αιτία της σύγχρονης ανεργίας στις ώριμες βιομηχανικές χώρες: την παρακμή των γηραιότερων κλάδων. Επίσης, αποκρύπτει τις σχετικές λύσεις...»⁷

Ως γέφυρα μεταξύ των δύο μπορεί να χρησιμοποιηθεί –και όντως χρησιμοποιείται όλο και συχνότερα στη σύγχρονη σχετική επιστημονική έρευνα– και η μεσο-οικονομική προσέγγιση. Αυτή η μεσο-οικονομική προσέγγιση αφορά τον ειδικό τρόπο προσέγγισης των οικονομικών φαινομένων στην

“...Αυτή η μεσο-οικονομική προσέγγιση αφορά τον ειδικό τρόπο προσέγγισης των οικονομικών φαινομένων στην ενδιάμεση, δυναμική και εξελικτική κοινωνικοοικονομική διάστασή τους...”

ενδιάμεση, δυναμική και εξελικτική κοινωνικοοικονομική διάστασή τους. Αναφέρεται στη μελέτη των παραγόντων που προσδιορίζουν τις δομικές διαστάσεις και τα μεγέθη του ξεεταζόμενου οικονομικού συστήματος, όπως οι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας, η συγκέντρωσή τους, καθώς και οι εξελισσόμενες

7. Galbraith, J.K.: *Μια σφαιρική άποψη για την Οικονομία*, μτφρ. Ανδρέας Σοκοδήμος, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001.

μορφές ανταγωνισμού και καινοτομίας στο εσωτερικό τους. Εστιάζει δηλαδή στο πώς περνούμε από το «δάσος» στο «δέ-ντρο» και αντίστροφα.

Στην κλασική εκδοχή της, αυτή η κατεύθυνση μελέτης συντείνει στην άρθρωση της παραδοσιακής κλαδικής πολιτικής. Σε αυτήν επιλέγονται, προτείνονται και ενισχύονται κάποιοι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας οι οποίοι θεωρούνται ως στρατηγικής σημασίας για τη μελλοντική εθνική οικονομική ανάπτυξη. Στο πλαίσιο αυτών των κλάδων, αναδεικνύονται συνήθως οι επιχειρήσεις που αποκαλούνται «Εθνικοί Πρωταθλητές» και οι οποίες τυγχάνουν ισχυρής κρατικής προστασίας και ενίσχυσης. Συνήθως, πρόκειται για επιχειρήσεις που εκτιμάται πως διαθέτουν ένα συγκριτικό πλεονέκτημα στη διεθνή αγορά και στις οποίες, τις περισσότερες φορές, παραχωρείται μια κρίσιμη μάζα κρατικών παραγγελιών σε συγχρονισμό με διάφορες κρατικές (χρηματοοικονομικές κτλ.) ενισχύσεις. Φυσικά, στην εποχή μας αυτή η στενή κλαδική οπτική δείχνει να δίνει τη θέση της σε πολύ πιο ανοιχτές οικοσυστημικές προσεγγίσεις, για την τόνωση κυρίως του καινοτομικού δυναμικού των επιμέρους χωροθετημένων παραγωγικών συστημάτων ως κύριου μοχλού της ανταγωνιστικότητας τους ενδυνάμωσης.

Συνολικά, αυτό που φαίνεται όλο και πιο καθαρά μέσα στην πρόοδο της θεωρητικής σύλληψης του θέματος της ανταγωνιστικότητας, αλλά και στην άρθρωση σχετικής πολιτι-

“...Φυσικά, στην εποχή μας αυτή η στενή κλαδική οπτική δείχνει να δίνει τη θέση της σε πολύ πιο ανοιχτές οικοσυστημικές προσεγγίσεις, για την τόνωση κυρίως του καινοτομικού δυναμικού των επιμέρους χωροθετημένων παραγωγικών συστημάτων ως κύριου μοχλού της ανταγωνιστικότητας τους ενδυνάμωσης...”

κής στην εποχή μας, είναι η προσπάθεια σύνθεσης των επιμέρους προσεγγίσεων που προαναφέραμε. Στην ουσία, οι τρεις προσεγγίσεις (μικρο-, μεσο-, μακρο-) του οικονομικού φαινομένου δεν είναι εξ ορισμού ασύμβατες ή/και συγκρουόμενες μεταξύ τους. Μπορούν να διακριθούν απλώς επειδή έχουν διαφορετικό σημείο εκκίνησης στη μελέτη των οικονομικών φαινομένων. Η μικρο-οικονομία ξεκινά από το δέντρο για να κατανοήσει το δάσος, η μακρο-οικονομία ξεκινά από το δάσος για να κατανοήσει καλύτερα τη θέση του επιμέρους δέντρου, ενώ η μεσο-οικονομία μπορεί να γεφυρώνει τις δύο προηγούμενες προσεγγίσεις, καθιστώντας κατανοητό ότι «δεν υπάρχει εξέλιξη του δάσος χωρίς εξέλιξη των δέντρων του», φυσικά και το αντίστροφο.

Η κατανόησή μας λοιπόν επί της ανταγωνιστικότητας οφείλει να προσπαθεί να αξιοποιεί και τις τρεις αυτές προσεγγίσεις με ένα όσο τον δυνατό πιο συνθετικό τρόπο, ώστε η εικόνα που έχουμε για την εξέλιξη της σύγχρονης παγκόσμιας οικονομικής πραγματικότητας να καταφέρνει να γίνεται πιο πλήρης και διαυγής.